

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมาย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายสำคัญ 3 ประการ ประการแรก เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงของนิสิตที่ทำการสอนหนังสือควบคู่กับการมาเรียนหนังสือว่า มีสถานภาพและความขัดแย้งในบทบาทหรือไม่ ในลักษณะใด และศึกษาในรายละเอียดถึงความเครียดของบทบาทของนิสิตเหล่านี้ควบคู่กับบทบาทที่ปฏิบัติจริงด้วย ประการที่สอง เพื่อศึกษาว่า ผลจากความขัดแย้งในบทบาทของนิสิตที่เรียนบางเวลานี้ น่าจะบังเกิดผลทางด้านจิตใจ โดยเฉพาะความวิตกกังวลทางการศึกษามากหรือน้อยเพียงใด และประการสุดท้าย ความวิตกกังวลทางการศึกษาจะมีผลต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนิสิตเหล่านี้เพียงใด

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนิสิตชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูงและปริญญาโท ที่เรียนได้บางเวลา 80 คน เรียนเต็มเวลา 80 คน และครูประจำการที่สอนเพียงคํานเดียว จำนวน 80 คน รวม 240 คน กลุ่มนิสิตกำลังศึกษาอยู่ในแผนกวิชาต่าง ๆ ภายในคณะครุศาสตร์ ของคณะบดีเทววิทยาลัย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นิสิตที่เรียนบางเวลาใช้จำนวนทั้งหมด คือ 80 คน นิสิตที่เรียนเต็มเวลาใช้จำนวน 80 คน โดยวิธีสุ่มตัวอย่าง กลุ่มครูประจำการจำนวน 80 คน วุฒิระดับปริญญาตรี อายุไม่เกิน 40 ปี และสอนหนังสือเพียงคํานเดียว ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนที่มีอาจารย์ 50 คนขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ใช้เครื่องมือทั้งหมด 3 ชุด คือ

1. แบบทดสอบความวิตกกังวลทางการศึกษา
2. แบบวัดความแตกต่างในบทบาทของอาจารย์
3. แบบวัดความแตกต่างในบทบาทของนิสิต

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประเมินผลเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยหาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อคำถาม และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อถือได้ของเครื่องมือ ดังนี้

แบบวัดเกี่ยวกับความแตกต่างในบทบาทของอาจารย์ ค่า ที่ ระหว่าง
2.20 - 7.10 ระดับนัยสำคัญ .05 จำนวน 22 ข้อ ค่าความเชื่อถือได้ = .99

แบบวัดเกี่ยวกับความแตกต่างในบทบาทของนิสิต ค่า ที่ ระหว่าง
2.20 - 9.07 ระดับนัยสำคัญ .05 จำนวน 26 ข้อ ค่าความเชื่อถือได้ = .78

แบบวัดความวิตกกังวลทางการศึกษา ค่า ที่ ระหว่าง 2.05 - 7.21
ระดับนัยสำคัญ .05 จำนวน 26 ข้อ ค่าความเชื่อถือได้ = .91

2. เปรียบเทียบความวิตกกังวลทางการศึกษาของนิสิตเรียนบางเวลาที่มีความขัดแย้งในบทบาทกลุ่มสูง กลุ่มกลาง และกลุ่มต่ำ โดยใช้ทดสอบค่าที (t test)

3. เปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริง ในบทบาทนิสิตระหว่างนิสิตที่เรียนบางเวลากับนิสิตที่เรียนเต็มเวลา โดยใช้ทดสอบค่าซี (z test)

4. เปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริง ในบทบาทอาจารย์ ระหว่างนิสิตที่เรียนบางเวลา กับกลุ่มครูประจำการที่สอนเต็มเวลา โดยใช้ทดสอบค่าซี (z test)

5. เปรียบเทียบความวิตกกังวลทางการศึกษาระหว่างนิสิตที่เรียนบางเวลา กับนิสิตที่เรียนเต็มเวลา โดยใช้ทดสอบค่าซี (z test)

6. หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความเครียดของบทบาท กับความวิตกกังวลทางการศึกษาของนิสิตที่เรียนบางเวลา

7. หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่ปฏิบัติจริง ทั้งบทบาทอาจารย์ และบทบาทนิสิตกับความวิตกกังวลทางการศึกษาของนิสิตที่เรียนบางเวลา

8. หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวลทางการศึกษากับสัมฤทธิผลทางการเรียนของนิสิตที่เรียนบางเวลา

ผลการวิจัย

1. เปรียบเทียบความวิตกกังวลทางการศึกษาระหว่างกลุ่มสูง กลุ่มกลาง และกลุ่มต่ำ ของนิสิตที่เรียนบางเวลาที่มีความขัดแย้งในบทบาท ไม่พบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยความวิตกกังวลทางการศึกษาของกลุ่มสูงกับกลุ่มกลาง ส่วนคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มกลางกับกลุ่มต่ำ และกลุ่มสูงกับกลุ่มต่ำ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ($t = 2.75, 2.71, p < .01$)
2. เปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริง ในบทบาทนิสิต ระหว่างนิสิตที่เรียนบางเวลากับนิสิตที่เรียนเต็มเวลา พบว่านิสิตที่เรียนบางเวลามีบทบาทที่ปฏิบัติจริง โดยเฉลี่ยแล้วต่ำกว่านิสิตที่เรียนเต็มเวลา มีนัยสำคัญอย่างสูง ($z = 5.47, p < .01$)
3. เปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริง ในบทบาทของอาจารย์ ระหว่างนิสิตที่เรียนบางเวลากับกลุ่มครูประจำการที่สอนเต็มเวลา พบว่านิสิตที่เรียนบางเวลา มีบทบาทที่ปฏิบัติจริง โดยเฉลี่ยแล้วต่ำกว่ากลุ่มครูประจำการอย่างมีนัยสำคัญ ($z = 2.23, p < .05$)
4. เปรียบเทียบความวิตกกังวลทางการศึกษาระหว่างนิสิตที่เรียนบางเวลากับนิสิตที่เรียนเต็มเวลา พบว่านิสิตกลุ่มแรกมีความวิตกกังวลทางการศึกษา โดยเฉลี่ยแล้วสูงกว่ากลุ่มหลัง มีนัยสำคัญอย่างสูง ($z = 5.47, p < .01$)
5. ความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดของบทบาท ของนิสิตที่เรียนบางเวลา กับความวิตกกังวลทางการศึกษา ไม่พบว่ามีความสัมพันธ์กันเลย ทั้งบทบาทของอาจารย์และบทบาทของนิสิต
6. ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่ปฏิบัติจริง ของนิสิตที่เรียนบางเวลากับความวิตกกังวลทางการศึกษา พบว่าในบทบาทของนิสิตมีความสัมพันธ์กันทางบวก ($r = .22, p < .05$) ส่วนบทบาทของอาจารย์ไม่พบว่ามีสัมพันธ์กันเลย
7. ความสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวลทางการศึกษากับสัมฤทธิผลทางการเรียนของนิสิตที่เรียนบางเวลา พบว่ามีความสัมพันธ์กันทางลบ ($r = -.60, p < .01$) และผลการวิจัยในข้อนี้สอดคล้องกับรายงานผลการวิจัยของคนอื่น ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

การอภิปราย

การศึกษาเรื่องนี้เป็นเรื่องใหม่ ซึ่งยังไม่มีผู้ใคร่ครวญมาก่อนเลย ผู้วิจัยจึงสร้างเครื่องมือขึ้น 3 ชุด โดยได้เนื้อหาทั้งหมดจากกลุ่มนิสิตในคณะครุศาสตร์ ทั้งรายละเอียดที่แสดงไว้ในบทที่ 2 เนื้อหาเหล่านี้เมื่อพิจารณาจะเห็นได้ว่า ตรงกับเนื้อหาในหนังสือต่าง ๆ ที่เขียนถึงหน้าที่บทบาทของครูและนักเรียน และยังมีผู้ที่ทำการวิจัยมาแล้วหลายคน เช่นของ พันธ์ สาริกบุตร⁵³ และ ล้อม ไชยศรี⁵⁴ ความแม่นยำของเครื่องมือทั้ง 3 ชุดนี้ ผู้วิจัยถือว่าเป็นความแม่นยำในเนื้อหาจากข้อมูล (Empirical content validity) และหาความเชื่อถือของเครื่องมือได้ ดังนี้

แบบวัดเกี่ยวกับความแตกต่างในบทบาทของอาจารย์ หาความเชื่อถือได้ = .99

แบบวัดเกี่ยวกับความแตกต่างในบทบาทของนิสิต หาความเชื่อถือได้ = .78

แบบวัดความวิตกกังวลทางการศึกษา หาความเชื่อถือได้ = .91

จะเห็นว่า มีค่าความเชื่อถือได้สูงมาก จึงถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่มีเสถียรภาพสูง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเครื่องมือนี้ได้เนื้อหาจากตัวนิสิตและผู้วิจัยนำมาลำดับอัตราความถี่จากมากไปน้อย แยกคุณสมบัติลักษณะต่าง ๆ ของข้อมูล และเปลี่ยนข้อความให้เป็นพฤติกรรมที่แสดงได้จึงนำไปทดสอบในชั้นทดลอง หลังจากแบบวัดกลับคืนมา ผู้วิจัยต้องแก้ไขข้อความโดยอาศัยผลจากการวิเคราะห์ข้อเป็นรายข้อ เพิ่มเติมแบบวัดอีกหลายประการ และนำไปให้อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจ จึงนำกลับมาทดสอบใหม่ การศึกษาในประเด็นแรกคือ ด้านสถานภาพและความขัดแย้งในบทบาท

⁵³ พันธ์ สาริกบุตร, เรื่องเดิม.

⁵⁴ ล้อม ไชยศรี, เรื่องเดิม.

ค่านสภาพและความขัดแย้งในบทบาท

สถานภาพและบทบาท เป็นสิ่งที่ต้องอยู่ด้วยกัน เมื่อมีสถานภาพก็ย่อมมีบทบาทตาม
มาทันที บทบาทเป็นเรื่องของสิ่งที่สังคมคาดหวังให้กระทำและมีการตอบโต้ตามมาด้วย
สถานภาพเป็นแนวความคิดทางสังคมวิทยา ส่วนบทบาทเป็นแนวความคิดทางจิตวิทยาสังคม
การศึกษาเรื่องนี้จึงคาบเกี่ยวระหว่างสองแนวความคิด ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานไว้หลายข้อ ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 กลุ่มนิสิตบางเวลาที่มีความขัดแย้งในบทบาทสูง น่าจะมีคะแนนเฉลี่ย
ของความวิตกกังวลทางการศึกษาสูงกว่ากลุ่มที่มีความขัดแย้งในบทบาทต่ำ

ผลปรากฏว่า คะแนนเฉลี่ยความวิตกกังวลทางการศึกษาของนิสิตที่มีความขัดแย้ง
ในบทบาทสูงกับกลุ่มกลางไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แต่ในกลุ่มกลางกับกลุ่ม
ต่ำและกลุ่มสูงกับกลุ่มต่ำมีคะแนนเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ($t = 2.75$
และ 2.71) ผลการวิจัยนี้ตรงกับความคิดของนักจิตวิทยาสังคมที่กล่าวว่า ความขัดแย้งใน
บทบาทเป็นเรื่องที่ต้องทำการศึกษาเป็นเรื่องแรก เพราะเป็นที่มาของความขัดแย้งทางจิต
ใจของบุคคล และตรงกับทฤษฎีกระบวนการรับรู้ที่ไม่ไปด้วยกันของ เฟสทินเจอร์⁵⁵
(Festinger's Cognitive Dissonance Theory) ซึ่งอธิบายไว้ว่า สิ่งที่ไม่ไปด้วย
กันหรือไม่ลงรอยกันเหล่านี้ อาจเกิดขึ้นได้หลายกรณี ข้อหนึ่ง คือพฤติกรรมที่บุคคลแสดงอยู่ใน
ปัจจุบันกับความคาดหวังในบทบาทที่บุคคลมีความเชื่ออันนั้นไม่ไปด้วยกัน และเมื่อเกิดความ
ขัดแย้งขึ้นแล้ว บุคคลจักต้องตัดสินใจทางใดทางหนึ่งให้ความขัดแย้งหมดไป แต่ความไม่ลง
รอยกันหรือสิ่งที่ไปด้วยกันไม่ใ้กันยังคงเหลืออยู่ เมื่อพิจารณานิสิตบางเวลาที่มีความขัดแย้ง
ในบทบาททั้งกลุ่มใหญ่จากสภาพข้อเท็จจริงนิสิตเหล่านี้พยายามแบ่งเวลาของตนระหว่างบท
บาทของครู-อาจารย์กับบทบาทของการเป็นนิสิต แต่ก็มีบางครั้งที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นโดย

⁵⁵Chester A. Insko, "Festinger's Dissonance Theory,"
Theories of Attitude Change (Meredith Publishing Company, 1967),
pp. 188-189.

เฉพาะด้านเวลาและการปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบ เช่น เข้าประชุมคณาจารย์ทั้งหลาย
 ในโรงเรียน เข้าคุมการสอบไล่ของนักเรียน แต่ในช่วงเวลานั้นเป็นเวลาที่มีสิทธิ์บางเวลา
 ต้องมาเรียนในวิชาใดวิชาหนึ่ง นิสิตต้องคัดสินใจเลือกระหว่างบทบาทของการเป็นครูที่ดี
 หรือเป็นนิสิตที่ดี ความซัดแย้งก็หมดไป แต่ความไม่ลงรอยยังคงเหลืออยู่และมีผลต่อจิตใจ
 ไปด้วย โดยเฉพาะถ้าหากเรียนความวิตกกังวลทางการศึกษาย่อมจะเพิ่มขึ้น แนวความคิด
 ทางจิตวิทยาถือว่า ความวิตกกังวลเป็นอาเวคชั่นทุติยภูมิ หรืออาเวคชั่นเกิดขึ้นภายหลัง สิ่ง
 เราส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดอาเวคชั่น คือ วัตถุ สภาวะ หรือเหตุการณ์ภายนอกใด ๆ ก็ได้ทั้งสิ้น
 สำหรับสิ่งเราที่ทำให้เกิดความวิตกกังวลทางการศึกษา คือความซัดแย้งในบทบาทระหว่าง
 การเป็นครู-อาจารย์และการเป็นนิสิต และตรงตามที่เฟสทินเจอร์ กล่าว คือพฤติกรรม
 ในปัจจุบันไม่ตรงกับความคิดหมายในบทบาท นิสิตที่เรียนบางเวลาที่มีความเชื่อถือว่าบท-
 บาทของการเป็นผู้สอนและผู้เรียนควรจะมีลักษณะต่าง ๆ ตามแบบสอบถามอย่างละ 30 ข้อ
 ที่ผู้วิจัยได้จากคำถามแบบปลายเปิด แต่มบทบาทที่ปฏิบัติจริง ๆ เขาไม่สามารถทำตามความ
 คิดหมายในแต่ละบทบาทได้เต็มที่ โดยเหตุนี้จึงมีความแตกต่างในคะแนนเฉลี่ยของความ
 วิตกกังวลทางการศึกษาของนิสิตบางเวลาที่มีความซัดแย้งในบทบาทกลุ่มกลางกับกลุ่มต่ำ
 และกลุ่มสูงกับกลุ่มกลาง ส่วนกลุ่มสูงกับกลุ่มกลาง ผลจากการวิจัยไม่พบความแตกต่าง
 คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2 กลุ่มนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นไปได้จากกลวิธีที่นิสิตเหล่านี้ใช้
 นั่นคือกระบวนการปรับปรุงตัวเอง มล.ศุข ชุมสาย⁵⁶ อธิบายไว้ว่า การปรับปรุงตัว
 เอง คือการเปลี่ยนแปลงปฏิกริยาให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเปลี่ยนแปลงไปและซัดต่อ-
 การดำรงชีวิตอยู่อย่างราบรื่น ชาฟเฟอร์⁵⁷ (Shaffer) พูถึงวิธีการปรับปรุงตัวเอง
 แบบหนึ่ง คือการแบ่งยอม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ของการดำเนินชีวิตเพื่อให้

⁵⁶ศุข ชุมสาย (ม.ล.), จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน (พระนคร : ไทยวัฒนา
 พานิช, 2508), หน้า 377.

⁵⁷ศุข ชุมสาย (ม.ล.), เรื่องเดียวกัน.

เหมาะแก่ความสามารถและความถนัด ถือเป็นการแบ่งยอมที่ฉลาด เมื่อพิจารณาในลิตเหล่านี้ในกลุ่มสูงกับกลุ่มกลางที่มีความขัดแย้งในบทบาท อาจเป็นไปได้ว่าลิตทั้งสองกลุ่มนี้ใช้กลวิธีปรับปรุงตัวเองดังกล่าวมาแล้ว กล่าวคือกลุ่มที่มีความขัดแย้งในบทบาทสูง-ตระหนักในภาระหน้าที่ทั้งสองด้านของตน จึงเลือกลงทะเบียนจำนวนหน่วยกิตไม่มากนักสนใจใฝ่ตามในหลักวิธีการเรียน การสอน และการสอบในวิชาที่ตนกำลังศึกษาจากลิตที่เรียนมาแล้ว ซึ่งมีประโยชน์มากเป็นแนวทางอย่างดียิ่งในการเรียนรู้ชั้นสูง เมื่อบุคคลทราบถึงหลักการเรียน การสอน มีสมุด หนังสือทั้งภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ จากลิตรุ่นก่อน ทั้งยังให้คำแนะนำปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นหรือมีอยู่ นับเป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้กับลิตที่มีความขัดแย้งในบทบาทสูงได้พอสมควร สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ซึ่งทางจิตวิทยาเรียกว่า พฤติกรรมและการจูงใจ การจูงใจจะช่วยให้บุคคลมีความปรารถนาจะบรรลุจุดประสงค์ ความปรารถนาเป็นตัวการที่ปลดปล่อยกำลังงานออกมาเพื่อให้คนทำงานได้ และวัตถุประสงค์จะควบคุมดูแลว่ากำลังงานควรจะถูกรวบรวมมุ่งไปในทางใด กำลังงานที่ถูกปลดปล่อยออกมาจะเข้มแข็งและไม่เสียเปล่า วัตถุประสงค์อาจเป็นสิ่งมีตัวตน เช่น ตำแหน่งอันสูงในหน้าที่ราชการ พร่ำพัสสมบัติ ที่กรมบ้านของ ฯลฯ หรืออาจเป็นนามธรรมหรืออุดมคติบางอย่างก็ได้ เช่น ความรักชาติอันรุนแรง ชีวิตอันสงบ การได้รับความยกย่อง การจูงใจ และวัตถุประสงค์ของลิตเรียนบางเวลานี้ มีทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรมมากน้อยต่างกัน แต่นำมาสู่พฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันดังกล่าวมาแล้ว ทำให้มีผลกระทบกระเทือนต่อความวิตกกังวลทางการศึกษา น้อยมาก คือ .24 อย่างไม่มีนัยสำคัญ นับเป็นการสนับสนุนเหตุผลทั้งหลายที่กล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยในข้อนี้ผู้วิจัยเห็นว่า จำนวนคนมีน้อยเกินไปที่จะใช้เป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรอื่นได้ จึงน่าจะทำการศึกษากลุ่มใหญ่กว่านี้ สำหรับลิตที่มีความขัดแย้งในบทบาททว่าจะมีค่าเฉลี่ยความวิตกกังวลทางการศึกษา เหมือนกันหรือแตกต่างจากผลการวิจัยครั้งนี้อย่างไรบ้าง

สมมติฐานข้อที่ 2

ลิตที่เรียนบางเวลา น่าจะมีค่าเฉลี่ยของบทบาทที่ปฏิบัติจริงในบทบาทลิตต่ำกว่ากลุ่มลิตที่เรียนเต็มเวลา และมีค่าเฉลี่ยของบทบาทที่ปฏิบัติจริงในบทบาทอาจารย์ต่ำกว่ากลุ่มครูประจำการ

ผลการวิจัยในข้อนี้ตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นเรื่องยืนยันความถูกต้องของผู้วิจัยที่ว่า นิสิตที่เรียนบางเวลา มีหน้าที่ด้านภาระความรับผิดชอบของการเป็นครู-อาจารย์ อีกส่วนหนึ่ง ถังนั้นบทบาทที่ปฏิบัติจริงทั้งสองบทบาทย่อมไม่สมบูรณ์เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่ทำหน้าที่บทบาทใดบทบาทหนึ่งเพียงด้านเดียว โดยเฉพาะบทบาทที่ปฏิบัติจริงในฐานะนิสิตมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่านิสิตที่เรียนเต็มเวลาอย่างมีนัยสำคัญสูงที่ระดับ .01 ($z = 5.10$) ถังนี้อาจเป็นเพราะนิสิตที่มาเรียนสาขาวิชาต่าง ๆ ภายในคณะครุศาสตร์ ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพราะที่มีช่วงเวลาเรียนตั้งแต่ 08.00 น. - 20.00 น. ซึ่งแตกต่างกับแผนกวิชาอื่นที่เรียนในคณะต่าง ๆ ของคณะบัณฑิตวิทยาลัย เช่น แผนกประชากรศาสตร์ แผนกปกครองภายในคณะรัฐศาสตร์ เป็นต้น หรือเมื่อเปรียบเทียบกับคณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอื่น เช่น พัฒนาชุมชน คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แผนกต่างๆ ถังกล่าวมานี้ช่วงเวลาที นิสิตใช้เวลาศึกษา เป็นช่วงเย็นถึงค่ำ ซึ่งนอกเวลาราชการ บทบาทที่ปฏิบัติจริงในฐานะนิสิตหรืออาจารย์อาจไม่สมบูรณ์ หากกลุ่มที่ไม่มีความขัดแย้ง แต่ผู้วิจัยก็คิดว่า น่าจะมีค่าเฉลี่ยที่สูงกว่านิสิตที่เรียนบางเวลาในคณะครุศาสตร์ จึงเป็นเรื่องน่าสนใจที่จะทำการศึกษาความขัดแย้งในบทบาทของกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป

สิ่งที่ตามมาจากสภาพการที่อยู่ในสถานภาพและความขัดแย้งในบทบาท คือ ผลทางด้านจิตใจ โดยเฉพาะความวิตกกังวลทางการศึกษา ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานไว้ในข้อที่ 3 ถังนี้

สมมติฐานข้อที่ 3 นิสิตที่เรียนบางเวลา น่าจะมีผลทางด้านจิตใจ โดยเฉพาะความวิตกกังวลทางการศึกษาสูงกว่านิสิตที่เรียนเต็มเวลา

ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นเพราะนิสิตที่เรียนบางเวลานี้ต้องปฏิบัติตนในฐานะที่ตนเป็นนิสิต เหมือนกับนิสิตที่เรียนเต็มเวลาทุกประการ เช่น ทางด้านภาระเข้าเรียนสม่ำเสมอ ตรงเวลา การทำภาคนิพนธ์ รายงานต่างๆ ตลอดจนการบ้านที่ต้องทำสม่ำเสมอ เช่น วิชาสถิติ ภาษาอังกฤษ แต่นิสิตที่เรียนบางเวลานี้จำเป็นต้องทำหน้าที่รับผิดชอบในฐานะเป็นครู อาจต้องตรวจงานนักเรียน มีหน้าที่พิเศษ นอกเหนือการสอน เช่น เป็นครู บรรณาธิการ ครูประจำชั้น เป็นต้น เพราะฉะนั้นเวลา

ที่จะทำงาน การอ่านหนังสือเพิ่มเติมหรือเข้าห้องสมุดค้นคว้า จึงมีโอกาสน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มนิสิตที่เรียนเต็มเวลา และเมื่อพิจารณาที่ เจมส์ โอ⁵⁸ (James O.) กล่าวไว้ว่า ความวิตกกังวลเป็นสภาวะความตึงเครียดในจิตใจที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของการจริงจัง ความกลัว ความหวั่นใจและการคาดคะเน อันสัมพันธ์กับสิ่งเร้าไม่ชัดเป็นความกลัวที่คลุมเคลือ และค่านิยมปฏิบัติกร ของความวิตกกังวลทางการศึกษาซึ่งผู้วิจัยให้ไว้โดยละเอียดในบทที่ 2 นิสิตที่เรียนบางเวลาจัดอยู่ในลักษณะนี้ ดังนั้นผลการทดสอบจึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการวิจัยข้อนี้ผู้วิจัยคิดว่า นิสิตที่เรียนบางเวลากลุ่มนี้น่าจะเป็นตัวแทนกลุ่มนิสิตที่มีได้มีเวลาเรียนเต็มที่ได้อย่างดี เพราะลักษณะของความวิตกกังวลเป็นลักษณะทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคลทุกคนโดยเฉพาะความวิตกกังวลทางการศึกษา ซึ่งมีขอบเขตจำกัดแคบมากขึ้นเฉพาะด้านการศึกษาเท่านั้น นิสิต-นักศึกษา น่าจะประสบปัญหาเช่นเดียวกัน แม้ว่านอกจากบทบาทของนิสิตในชั้นสูงสุดนี้จะมีบทบาทอีกบทบาทหนึ่ง ไม่เหมือนกันกับนิสิตกลุ่มนี้ เช่น มีบทบาทเป็นข้าราชการในกรมใดกรมหนึ่ง มีตำแหน่งหน้าที่ประจำแผนก หรือเป็นทหาร ตำรวจ บทบาทเหล่านี้ก็ถือเป็นหน้าที่ที่บุคคลจักต้องรับผิดชอบโดยตรง ผู้วิจัยจึงคิดว่าบุคคลเหล่านี้ก็น่าจะมีความวิตกกังวลทางการศึกษาสูงเช่นกัน

ผู้วิจัยศึกษารายละเอียดต่อไปในเรื่องความเครียดของบทบาทของนิสิตที่เรียนได้บางเวลา โดยตั้งสมมติฐานไว้ ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 4 ความเครียดของบทบาทของนิสิตที่เรียนบางเวลา น่าจะมีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวลทางการศึกษาในทางบวก

ผลการวิเคราะห์สมมติฐานข้อนี้ ในฐานะของนิสิต $r_{XY} = - .01$ และในฐานะของอาจารย์ $r_{XY} = - 0.07$ เห็นได้ว่า ความสัมพันธ์เป็นไปทางลบ แต่ไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

⁵⁸O. James, op. cit., p. 72.

หมายความว่า ความสัมพันธ์ทั้งสองบทบาทกับความวิตกกังวลทางการศึกษา เป็นไปทางลบ อาจเป็นเพราะเหตุบังเอิญหรือกลุ่มตัวอย่างน้อยเกินไป หรืออาจมีองค์ประกอบอื่นซึ่งผู้วิจัย มิได้ควบคุมถึง จากผลการวิจัย จึงน่าจะค้นหาเหตุผลว่าทำไมจึงไม่พบความเครียดของ บทบาทในทัศนคติที่เรียนบางเวลานี้อาจเป็นไปได้จากเครื่องมือ, ทัศนคติเอง และจากสังคม ที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ ด้านเครื่องมือที่วัดความเครียดของบทบาทอาจจะยังไม่มีประสิทธิภาพ พอที่จะวัดได้ละเอียด ส่วนทัศนศึ้นนั้นในทางจิตวิทยาเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า ความแตกต่าง เฉพาะตัวบุคคล เป็นเรื่องสำคัญมากเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะความแตกต่างของบุคคลในด้าน ความรู้สึกที่ไวต่อสิ่งแวดล้อม บุคคลเมื่อเกิดความเครียดจะมีได้เก็บเอาไว้ แต่จะตอบโต้ ออกมาโดยขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของตนและความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับความเครียดนั้น ประสบ การณ์ที่ผ่านมามีความอารมณ์ เช่น ความวิตกกังวล ความโกรธ ความรู้สึกผิดชอบ ความเห็น ออกเห็นใจ ความร่าเริงและความพึงพอใจ ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละตัวบุคคล เมื่อ เกิดความเครียดบางคนร้องไห้ กัดริมฝีปาก สบดคำ บน หรือบางคนใช้กำลังกายยิ่งไป กว่านั้น ปฏิกริยาตอบโต้ของแต่ละคนก็มีความแตกต่างกันในความเครียดแต่ละด้าน⁵⁹ ใน กรณีของนิสิตที่เรียนบางเวลา ความคาดหวังในบทบาทของเขาอาจสูงกว่าหรือพอ ๆ กับ บทบาทที่ปฏิบัติจริง เช่น นิสิตไม่ควรมาสายมากที่สุด ทางด้านบทบาทที่ปฏิบัติจริงเขาอาจ มาสายบางครั้ง อาจเพราะมีงานทางการสอนเพิ่มเติม หรือเสียเวลากับการจราจรที่คับคั่ง เขาอาจบ่นกับเพื่อนร่วมชั้นถึงสาเหตุที่ทำให้เข้าเรียนสายแล้วขอคัดลอกเนื้อหาวิชาที่เข้า เรียนไม่ทัน ปัญหาความเครียดก็หมดไปมิได้เกิดแล้วคงที่ตลอดไป ดังนั้นจึงไม่พบคา- สัมพันธ์ระหว่างความเครียดของบทบาทในฐานะนิสิตกับความวิตกกังวลทางการศึกษา นอก จากนี้ อาจเป็นเพราะจากสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ในที่นั่นคือ ภาควิชาและเพื่อน ๆ ใน

⁵⁹Robert L., Kahn, Donard M., Wolfe, Robert P. Quinn, and Diedrick J. Snock, and Robert A. Rosenthal, "Personality Processes in Role Stress," Organizational Stress : Studies in Role Conflict and Ambignity (John Wiley and Sons, Inc., 1964), p. 223-238.

แผนกวิชาต่าง ๆ ภายในคณะครุศาสตร์ กับทางโรงเรียนที่ทำการสอนอยู่ ซึ่งเรื่องนี้
 คาห์น⁶⁰ (Kahn) และผู้ร่วมงานกล่าวไว้ว่า ลักษณะความเครียดของแต่ละเอกัตบุคคล
 จะมองเห็นเด่นชัดมากขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่ตัวบุคคลเป็นสมาชิกอยู่ ถ้าจะพิจารณาสภาพ
 การเรียนในคณะครุศาสตร์ ผู้วิจัยเห็นว่าตรงตามที่ มงคล กานศิริ⁶¹ ให้ข้อเสนอไว้ว่า
 วิชาที่หลักสูตรกำหนดไว้ ผู้สอนควรจะทำเนื่งการดังนี้

1. ให้ผู้เรียนช่วยตัวเองมากที่สุด ไม่ควรป้อนวิชาให้ ทั้งจะมีการมอบหมาย
 งานให้ไปศึกษาค้นคว้าโดยการแนะนำทางไว้อย่างกว้าง ๆ ทั้งนี้เพราะนักการศึกษา
 หลาย ๆ ท่านต่างลงความเห็นว่า อาจารย์ในชั้นอุดมศึกษามีผู้สอนหนังสือให้แก่ศิษย์
 แต่ควรจะเป็นผู้แนะแนวในการศึกษา เช่นช่วยแนะนำตำราที่ควรอ่าน ช่วยชักจูงให้ใช้วิธี
 เรียนที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดความพอใจในวิชานั้น

2. เรื่องใดที่เห็นว่าไม่ควรใช้เวลาในการสอนมาก และมีตำราค้นคว้าพอ ก็
 ใช้เวลานั้นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถาม ถ้าไม่มีข้อซักถามก็พยายามยั่วให้ เกิดปัญหา
 ขึ้น หรือไม่ก็เสนอเรื่องวิทยากรก้าวหน้าของวิชานั้น หรืออาจไม่เกี่ยวข้องก็ได้ ซึ่งจะ
 เกิดผลดีสำหรับชั้นที่มีผู้เรียนค่อนข้างมาก

3. พยายามสนับสนุนให้รวมกลุ่มอภิปรายผู้สอนกับผู้เรียน หรือผู้เรียนกับผู้เรียน
 เพื่อเปิดโอกาสให้ต่างได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของตนเอง หรือจากตำราอื่นซึ่งจะทำให้
 ไม่หลงเชื่อความคิดของตนเองหรือตำรามากเกินไป ..."

จะเห็นได้ว่ามีส่วนช่วยนิสิตที่เรียนบางเวลามากโดยเฉพาะในข้อสุดท้าย ผลการ
 วิจัยจึงเป็นการสนับสนุนเหตุผลทั้งหมดที่กล่าวมา คือ นิสิตที่เรียนบางเวลานี้แทบไม่มีความ
 เครียดของบทบาทนิสิตกับความวิตกกังวลทางการศึกษาอยู่เลย จากค่าที่ได้ - .01 และ

⁶⁰ loc.cit.,

⁶¹ มงคล กานศิริ, "มองย้อนหลังครั้งเป็นนิสิต," สังคมศาสตร์ปริทัศน์,
 ฉบับบัณฑิต 1 (กรกฎาคม, 2511), 10-11.

สภาพทางโรงเรียนที่นิสิตเรียนบางเวลาทำการสอนอยู่ในฐานะเป็นครู-อาจารย์ ก็เช่นเดียวกัน จากการสัมภาษณ์พบว่า นิสิตเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วมีความสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ก็พอสมควร รวมทั้งด้านเพื่อนร่วมงานโดยเฉพาะผู้มีอาวุโสกว่าและผู้บังคับบัญชายินยอมเห็นชอบด้วยต่อความไม่แสวงหาความรู้เพิ่มเติม และยังพบว่าส่วนหนึ่งของกลุ่มนิสิตที่เรียนเต็มเวลาเคยผ่านสภาพการเป็นนิสิตบางเวลามาแล้ว โดยนิสิตเหล่านี้ทำหนังสือลาศึกษาต่อพร้อมกับแนบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนขณะที่ตนเรียนบางเวลามาด้วย ผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดของบทบาทในฐานะนิสิตกับความวิตกกังวลทางการศึกษาได้ $- .07$ ไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ $.05$ นับว่าเป็นการสนับสนุนเหตุผลที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด

สำหรับความเครียดของบทบาทกับความวิตกกังวลทางการศึกษาของนิสิตกลุ่มนี้ ผู้วิจัยคิดว่าถ้าจะใช่เป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรกลุ่มอื่น ควรพิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกับนิสิตเรียนบางเวลากลุ่มนี้ในลักษณะสำคัญ ๆ เป็นต้นว่า หลักสูตร ระบบการเรียน-การสอน ระบบการสอบ จึงจะกล่าวได้ว่าไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดของบทบาทกับความวิตกกังวลทางการศึกษาในนิสิตที่เรียนบางเวลากลุ่มอื่น

ผู้วิจัยศึกษาค้นบทบาทที่ปฏิบัติจริง กับความวิตกกังวลทางการศึกษาต่อ โดยตั้งสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่ปฏิบัติจริงกับความวิตกกังวลทางการศึกษาของนิสิตที่เรียนบางเวลา น่าจะเป็นไปในทางบวก

ผลการวิเคราะห์บทบาทที่ปฏิบัติจริง ในฐานะนิสิตกับความวิตกกังวลใจ $r_{XY} .22$ และในฐานะของอาจารย์ $r_{XY} = .17$ หมายความว่า นิสิตที่เรียนบางเวลาในขณะที่เป็นนิสิตมีเพียงบางส่วนในกลุ่มใหญ่ที่มีความวิตกกังวลทางการศึกษา แต่ส่วนใหญ่แล้วไม่มีผลทางด้านจิตใจ โดยเฉพาะความวิตกกังวลทางการศึกษา ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริงในฐานะอาจารย์ในขณะที่ทำหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะครู-อาจารย์ นิสิตเหล่านี้ตัดความวิตกกังวลทางการศึกษาที่ตนมีอยู่ทิ้งไป มิได้มีผลต่อจิตใจเลย

เมื่อพิจารณาบทบาทที่ปฏิบัติจริงแล้วสังคมส่วนใหญ่มีความคาดหวังในบทบาทให้บุคคลปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคมคล้ายคลึงกัน เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมในด้านการจัดระเบียบทางสังคม นิสิตที่เรียนบางเวลานี้ก็เช่นกันจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของทางมหาวิทยาลัยในฐานะเป็นนิตินทางด้านความประพฤติการแต่งกาย และอื่น ๆ รวมทั้งต้องปฏิบัติตนในบทบาทของข้าราชการ ความเป็นครู-อาจารย์ตามความคาดหวังในบทบาทของสังคมแต่ละแห่ง การที่ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่ปฏิบัติจริง ทั้งในฐานะ นิสิตและฐานะอาจารย์กับความวิตกกังวลทางการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นดังเช่น เควิส⁶² (Davis) กล่าวไว้ว่า โดยทั่วไปแล้วบรรทัดฐาน (ซึ่งในที่นี้คือกฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ ของทางมหาวิทยาลัยและทางโรงเรียนต่าง ๆ) ย่อมไม่เข้าไปควบคุมในรายละเอียดทุกด้านของชีวิต บุคคลมีสิทธิที่จะเลือกได้ภายในขอบเขตที่สังคมวางไว้ กว้าง ๆ เช่น ทางคณะกรรมการชั่วโมงเรียนของนิสิต อนุญาตให้ขาดเรียนได้ 20% ของจำนวนชั่วโมงเรียนทั้งหมด หรือทางโรงเรียนเปิดโอกาสให้ครู-อาจารย์สอนหนังสือด้วยวิธีการของตนภายในหลักสูตรที่กำหนดไว้ โดยมีได้เข้าไปก้าวกายในรายละเอียดของผู้สอนแต่ละคน บทบาทที่ปฏิบัติจริงไม่ว่าจะอยู่สถานภาพใดก็ตาม ในข้อเท็จจริงแล้วสังคมหาได้มีเจตนาจะเรียกร้องให้บุคคลทุกคนปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะเป็นสิ่ง เป็นไปไม่ได้⁶³ ประเสริฐ แยมกลีนฟุง⁶⁴ กล่าวไว้ว่า

"... คนที่ "เรียบร้อยเหมือนน้ำพิ้งไว้" คนที่สนใจแต่เรื่องการเรียนการงาน ไม่สนุกสนานเฮฮาในชีวิต ไม่คบเพื่อนฝูง ไม่กินเหล้าสูบบุหรี่ ไม่สนใจเพื่อนต่างเพศ เมื่อถึงเวลาอันควร ฯลฯ มักจะถูกสังคมล้อเลียน ... คนที่ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด มักจะถูกเยาะเย้ยว่าเป็นพวก "เถรตรง" "หัวชนฝา" "หนอนหนังสือ" หรือ "แกละเบียบ" ..."

⁶² Davis, op.cit., p. 57.

⁶³ loc.cit.,

⁶⁴ ประเสริฐ แยมกลีนฟุง, "การจัดระเบียบสังคม," เอกสารประกอบการศึกษาวิชาสังคมวิทยา แผนกวิชาสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทบาทที่ปฏิบัติจริง ทั้งในฐานะนิสิตและฐานะอาจารย์ของนิสิตที่เรียนบางเวลา ผู้วิจัยเห็นว่า นิสิตเหล่านี้ดำเนินชีวิตแบบ "ทางสายกลาง" คือมิได้มองชีวิตในแง่อุดมคติ อย่างเดียวโดยมิได้คิดถึงข้อเท็จจริงและความกดดันต่าง ๆ ในชีวิตของมนุษย์ ซึ่งทำให้เกิดความตึงเครียดต่าง ๆ ตามมา โดยที่ถ้าไม่หาทางระบายออกแล้ว อาจจะไปสู่ปัญหาารุนแรงหลายอย่าง สังคมจึงเปิดโอกาสให้บุคคลระบายความตึงเครียดได้ในบางโอกาส เช่น จัดงานรื่นเริงต่าง ๆ ให้บุคคลได้สนุกสนานเต็มที่ ให้มีการดื่มสุรา ร้องรำทำเพลง หรือแสดงพฤติกรรมอื่น ๆ⁶⁵ บทบาทที่ปฏิบัติจริงของนิสิตที่เรียนบางเวลา เมื่อดำเนินชีวิตแบบ "ทางสายกลาง" นิสิตเหล่านี้จึงสามารถผ่อนคลายความเครียด ความกดดันต่าง ๆ โดยเฉพาะตอนอยู่ในสถานภาพและความขัดแย้งในบทบาท นิสิตเหล่านี้เข้าร่วมในกิจกรรมรื่นเริง ทั้งของทางโรงเรียนและของทางมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังผ่อนคลายอารมณ์ความเครียดโดยเลือกสิ่งที่น่าสนใจเป็นพิเศษกับคนกลุ่มเดียวกัน เช่น เข้าร่วมการแข่งขันกีฬา ฟุตบอล วายน้ำ เข้าร่วมภาพยนตร์แนวต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ ทั้งหมดนี้จึงน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่ปฏิบัติจริงในฐานะ นิสิตกับความวิตกกังวลทางการศึกษา และพบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญแต่น้อยมากระหว่างบทบาทที่ปฏิบัติจริงในฐานะนิสิตกับความวิตกกังวลทางการศึกษา

ผลการวิจัยในข้อนี้ ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรกลุ่มอื่นได้ ถ้าผลการวิจัยเป็นไปตามที่ เดวิส (Davis) ประเสริฐ แยมกลินฟุง และเหตุผลของผู้วิจัยที่กล่าวมาโดยละเอียดแล้ว เหตุผลดังกล่าวเป็นเรื่องของสังคม เมื่อมีผลต่อกลุ่มคนจำนวนหนึ่งในที่นี้คือ นิสิตเรียนบางเวลาภายในคณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็น่าจะมีผลอย่างเดียวกันกับนิสิตที่เรียนบางเวลาในกลุ่มอื่น ๆ ด้วย จึงเป็นเรื่องน่าสนใจที่จะทำการศึกษาค้นคว้าข้อเท็จจริงต่อไป

⁶⁵ ประเสริฐ แยมกลินฟุง, เรื่องเดียวกัน.

สมมติฐานข้อที่ 1 ถึง 5 จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องทางด้านสถานภาพและความซัด
 แแย้งในบทบาท ผลการวิจัยทั้งหมดนี้พบว่า นิสิตที่เรียนบางเวลา มีความซัดแย้งในบทบาท
 และมีความวิตกกังวลทางการศึกษาสูงเมื่อเทียบกับนิสิตที่เรียนเต็มเวลา แต่นิสิตเหล่านี้
 ก็ยังคงรักษาสถานภาพและความซัดแย้งในบทบาทของตนไว้ได้ในขณะเดียวกัน ตรงตามที่
 โทบี⁶⁶ (Toby) ได้วิเคราะห์และสรุปไว้ว่า บุคคลจะแก้ไขสภาพความซัดแย้งในบทบาท
 โดยใช้หลัก 2 ประการ คือ ใช้หลักการจัดตามลำดับชั้น และหลักการแยกออกจากกันโดย
 เค็ดชาค ผลจากการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของบทบาทที่ปฏิบัติจริงทั้งบทบาทของนิสิตและ
 อาจารย์ของนิสิตที่เรียนบางเวลานี้ต่ำกว่ากลุ่มนิสิตที่เรียนเต็มเวลา และกลุ่มครูประจำ
 การมาก ซึ่งเป็นข้อสนับสนุนให้เห็นชัดว่านิสิตที่เรียนบางเวลานี้ใช้หลักการจัดตามลำดับชั้น
 เข้ามาเพื่อรักษาสถานภาพและความซัดแย้งในบทบาทที่ตนมีอยู่ และตรงกับข้อตกลงที่
 คาเลนดอร์ฟ⁶⁷ (Dahrendorf) ตั้งไว้ว่า ถ้าบุคคลใดบุคคลหนึ่งอยู่ในสภาพการณ์ที่มี
 ความซัดแย้งในบทบาทแล้ว เขาจะตัดสินใจเลือกบทบาทที่มีการยอมโตที่รุนแรงกว่า
 นอกจากนี้ จากการวิจัยไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่ปฏิบัติจริงและความเครียดของ
 บทบาท กับความวิตกกังวลทางการศึกษา เป็นการสนับสนุนหลักการวิเคราะห์การแก้ไขความ
 ซัดแย้งในบทบาทของ โทบี (Toby) ในหลักการข้อที่ 2 คือ หลักการแยกออกจากกันโดย
 เค็ดชาคอย่างชัดเจน

สมมติฐานข้อที่ 6 นิสิตที่มีความซัดแย้งในบทบาท ความสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวล
 ทางการศึกษากับสัมฤทธิผลทางการเรียน น่าจะเป็นไปในทางลบ

ผลการทดสอบสมมติฐานข้อนี้ พบว่ามีความสัมพันธ์ในทางลบระหว่างความวิตก
 กังวลทางการศึกษากับสัมฤทธิผลทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญสูง คือ - .60 เป็นการ

⁶⁶Toby, op.cit., pp. 324-327.

⁶⁷Dahrendorf, op.cit., p.93.

ปฏิเสขสมมติฐานเป็นกลาง และรับกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยเห็นว่า มีเหตุผลหลายประการ ที่ความสัมพันธ์ทั้งสองนี้เป็นไปทางลบ ประการแรก คือแนวความคิดทางจิตวิเคราะห์ถือว่า ลักษณะเด่นชัดทางอารมณ์คือความวิตกกังวล และเมื่อบุคคลมีความตึงเครียดสูงในระดับกลางจะทำให้บุคคลกระตือรือร้น ใช้ความคิด และเพิ่มแรงจูงใจให้มีผลงานเพิ่มขึ้น⁶⁸ ผู้วิจัยมีความเชื่อว่า นิสิตที่เรียนบางเวลาที่มีความขัดแย้งในบทบาท ซึ่งมีผลต่อจิตใจ โดยเฉพาะความวิตกกังวลทางการศึกษาโดยที่ส่วนใหญ่มีนิสิต เรียนได้เต็มเวลา เป็นหลักอยู่ นิสิตที่เรียนบางเวลานี้ยังมีแรงจูงใจในการเรียนมากขึ้น มีความกระตือรือร้น จากการสัมภาษณ์พบว่า นิสิตที่เรียนบางเวลานี้พยายามที่จะมาเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แม้ว่าบางครั้งอาจเข้าเรียนล่าช้า กินเวลาถึง 10-20 นาที นิสิตเหล่านี้เข้าใจตัวเองตลอดเวลาว่าตนมีหน้าที่ความรับผิดชอบทั้ง 2 ด้าน จึงกระตือรือร้น มีแรงจูงใจมากโดยเฉพาะการเข้ามารับการศึกษาต่อในชั้นสูงสุดนี้ ประการที่สอง ผู้วิจัยคิดว่า เกี่ยวข้องกับตัวนิสิตที่จะใช้การลดหรือกำจัดความวิตกกังวลหรือความเครียดนั้นด้วยการแก้ที่จุดสำคัญของปัญหา คาห์น (Kahn) และเพื่อนร่วมงาน⁶⁹ อธิบายไว้ว่า เมื่อบุคคลมีความขัดแย้งในบทบาทและเกิดความวิตกกังวลขึ้นแล้ว เขาจะแก้ที่ตัวปัญหาโดยเลือกทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น สร้างเครื่องกีดกัน เกิดการเปลี่ยนแปลงในแรงจูงใจ ลดความต้องการของตนเองในส่วนของที่เกี่ยวข้อง ทหาช่องทางให้สำเร็จหรือพัฒนา เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ดีขึ้น เมื่อพิจารณานิสิตที่เรียนบางเวลาใช้วิธีการดังกล่าวมานี้ เพื่อลดความวิตกกังวลทางการศึกษาอันเนื่องมาจากความขัดแย้งในบทบาทและสามารถทำให้สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูง เช่น บางคนเปลี่ยนแปลงในแรงจูงใจด้านการศึกษา นิสิตเหล่านี้มิได้ตั้งความหวังว่าตนจะต้องจบให้ได้ในกำหนดเวลาเท่ากับ นิสิตที่เรียนเต็มเวลา จากการสัมภาษณ์พบว่า แรงจูงใจของนิสิตที่จะได้รับเกรด เอ ทุกวิชามีน้อยมาก และยังพบว่า นิสิตเหล่านี้แก้ปัญหาโดยลงทะเลเป็นรายวิชาจากการประเมินผลความสามารถของตนเอง หมายความว่า นิสิตส่วนหนึ่งลงทะเลเป็นวิชา เรียนเกือบเท่า

⁶⁸ Kahn, Wolfe, Quinn, Snock and Rosenthal, . op.cit., p.236.

⁶⁹ loc.cit.

หน่วยกิตที่นิสิตเต็มเวลาลง ประมาณ 15 - 18 หน่วยกิต นิสิตเหล่านี้ให้เหตุผลว่า ผู้บังคับบัญชาสนับสนุนให้เรียน แต่ทางโรงเรียนขาดครูสอนจึงยังลาพักการศึกษาไม่ได้ โรงเรียนที่ทำการสอนตั้งอยู่ไม่ห่างไกลคณะครุศาสตร์ และมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตน นิสิตอีกส่วนหนึ่งลงทะเบียนวิชาเรียนเพียง 6 - 8 หน่วยกิตโดยให้เหตุผลว่า เสียเวลาเดินทาง งานรับฝึกชอบในฐานะผู้สอนมีมากจำเป็นต้องทำหน้าที่ของตนให้เสร็จสมบูรณ์จึงมาเรียนต่อ นอกจากนี้ตัวนิสิตเมื่อเกิดความวิตกกังวลทางการศึกษา นิสิตเหล่านี้จะเพิ่มความเอาใจใส่ทางการเรียนมากขึ้น เช่น งานภาคนิพนธ์ส่วนตัว ซึ่งอาจารย์แต่ละท่านต่างก็มอบหมายให้อย่างน้อยคนละหนึ่งชิ้น งานกลุ่มพวก เขาพยายามทำดีที่สุด เพิ่มความประณีตและประหยัดเวลาที่มีจำกัดของตน ยอมเสียเงินค่าพิมพ์ดีด มีความกระตือรือร้นถ้าขาดเรียน จะสนใจติดตามและขอคัดลอกเนื้อหาความรู้ทันทีหรือเกิดความสงสัยไม่เข้าใจในบทเรียนใด ก็ขอร้องให้คณาจารย์หรือเพื่อนอธิบายให้ฟัง สิ่งเหล่านี้คือการแก้ที่จุดสำคัญของปัญหา

ประการที่สอง ที่ทำให้สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนิสิตบางเวลาสูงและสัมพันธ์กับความวิตกกังวลทางการศึกษาในทางลบ ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีสาเหตุมาจากระบบความสัมพันธ์ของกลุ่ม ลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมตะวันออกมีลักษณะเด่นชัด คือ ความภูมิใจในความอบอุ่น ความจริงใจ ความใกล้ชิด ความเป็นกันเอง และการช่วยเหลือระหว่างกัน ลักษณะดังกล่าวนี้ บรูม (Broom) และเซลซนิก⁷⁰ (Selznick) เรียกว่า ความสัมพันธ์แบบปฐมนิคม และเดวิส⁷¹ (Davis) พูดถึงกลุ่มปฐมนิคมนี้ว่า ได้แก่อกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ติดต่อกันเสมอ ทำให้เกิดความใกล้ชิดกัน เช่น อยู่บ้านใกล้กัน เรียนหนังสือด้วยกันหรือทำงานที่เดียวกัน เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างนิสิตที่เข้ามาเรียนในชั้นสูงสุดนี้ จะเห็นได้ว่าระบบคุณค่าในค่านิยมก่อนสิ่งอื่น ๆ นิสิตเมื่อเริ่มทำความรู้จักกันจะไล่เลียงวิญญูซึ่งกันและกันตามมรดกวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดมา ระบบคุณค่าในค่านิยมความเป็นกันเองจะเกิดขึ้นภายหลัง คือการเรียกชื่อออกจากนามเต็ม หรือเรียกชื่อเล่นแทน

⁷⁰ Broom and Selznick., op.cit., p.141.

⁷¹ Davis, op.cit., p. 290.

ตัวบุคคล จากข้อเท็จจริงและการสัมภาษณ์นิสิตที่เรียนบางเวลาได้เกาะกลุ่มเฉพาะนิสิตที่เรียนบางเวลา มีได้ถือ เป็นบ่มค่อย แต่สามารถเข้ากับนิสิตที่เรียนเต็มเวลาเป็นอย่างไร มีเพื่อนหรือนิสิตรุ่นพี่ที่ถูกรับเข้าช่วยชวยพอกัน และกลุ่มเล็กประมาณ 3 - 6 คนนี้จะมี นิสิตทั้งสองประเภทซึ่งจะคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันจัดเป็นกลุ่มปฐมภูมิ ซึ่งมีบทบาทสำคัญ ความหนึ่งควยที่ทำให้ นิสิตเรียนบางเวลามีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนเป็นที่น่าพอใจ

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ชัดกับผลการวิจัยของ วัลล กัทรพี⁷² ที่พบว่าความวิตกกังวลทางการศึกษาของนักเรียนในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับผลทางการเรียน และเช่นเดียวกับของ อานวย เลิศขยันตี⁷³ ที่พบว่า คาสหสัมพันธ์ของนักศึกษาวิทยาลัยประสานมิตรระหว่างความวิตกกังวลทางการศึกษา กับผลการเรียน ทำอย่างมีนัยสำคัญ และแม้จะแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อศึกษาในรายละเอียดถึง 6 กลุ่ม ก็ไม่พบว่าความวิตกกังวลทางการศึกษามีความสัมพันธ์กับผลการเรียนแต่อย่างใด ผู้วิจัยเห็นว่า เนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างไม่เหมือนกัน สถานการณ์แตกต่างกันโดยเฉพาะความขัดแย้งในบทบาทของนิสิตเรียนบางเวลาที่ต้องเผชิญกับหน้าที่ความรับผิดชอบใน 2 หน้าที่ ตลอดจนแบบทดสอบความวิตกกังวลทางการศึกษา ซึ่งได้ข้อมูลเนื้อหาจากตัวนิสิตเอง แต่ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ แมค แคนเลส (Mc Candless) และ คาสทาเนคา⁷⁴ (Castaneda) ซึ่งพบว่า คาสหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้งสองนี้เป็นลบ

⁷² วัลล กัทรพี, "การศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจเรียนระดับปรารณาในการสอบและความวิตกกังวลใจในการเรียนกับความสำเร็จในการเรียน" (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, วิทยาลัยประสานมิตร 2513)

⁷³ อานวย เลิศขยันตี, "การวิเคราะห์องค์ประกอบผลการเรียนเฉลี่ยสะสม" (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, วิทยาลัยประสานมิตร 2514)

⁷⁴ As cited by Sarason, and Others, op.cit., p. 73.

โดยศึกษากับนักเรียนชั้นประถมต้น ผู้วิจัยกลุ่มนี้คำนวณค่าสหสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวลกับสัมฤทธิ์ผลในวิชาต่าง ๆ ถึง 30 ค่า ปรากฏว่ามีเพียงค่าเดียวที่เป็น 0 ค่าอื่น ๆ เป็นลบหมด

ผลการวิจัยที่ได้จากนิสิตกลุ่มนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นตัวแทนกลุ่มประชากรอื่น ๆ ได้ โดยเหตุผล 3 ประการที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งสนับสนุนความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งสองไปในทางลบ

ขอเสนอแนะ

เกี่ยวกับการวิจัย

1. ในการศึกษาครั้งต่อไปควรจะได้ศึกษาและครอบคลุมตัวแปรอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความวิตกกังวลทางการศึกษา ความประพฤตินในความแตกต่างของบทบาทอาจารย์และนิสิต ของนิสิตที่เรียนบางเวลาให้กว้างขวางขึ้น เช่น ตัวแปรด้านอายุ เพศ หมวดวิชาที่สอนและหน้าที่พิเศษทางโรงเรียนต่าง ๆ เพราะบุคคลมีความสัมพันธ์กับตัวแปรเหล่านี้ย่อมทำให้อิทธิพลต่อสิ่งที่กล่าวมาแล้วแตกต่างกันได้
2. การศึกษาครั้งต่อไป น่าจะศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนมากกว่านี้ คือนิสิตเรียนบางเวลาในสถาบันการศึกษาชั้นสูงสุดทั้งหมด เพื่อให้เห็นชัดเจนว่าจะมีความวิตกกังวลทางการศึกษาลดลงหรือแตกต่างกับกลุ่มแรกนี้เพียงใด
3. การศึกษาครั้งต่อไป ควรศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างในบทบาทอาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ โดยแก้ไขปรับปรุงและเพิ่มเติมจากแบบวัดที่มีอยู่ เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงในบทบาทและหน้าที่ของผู้ทำการสอน
4. หากเป็นไปได้ ในการศึกษาครั้งต่อไปคำนวณสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน ควรศึกษาในรูปแบบคะแนนดิบของแต่ละวิชา เพราะจะสามารถมองเห็นชัดเจนยิ่งขึ้นในการหาค่าสหสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น ๆ
5. การส่งแบบวัดเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยต้องเอาใจใส่ติดตามตลอดเวลา โดยเฉพาะนิสิตเรียนบางเวลา เพราะมีโอกาสติดต่อกันได้ยากมาก

เกี่ยวกับการนำไปใช้

1. ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ในการให้คำปรึกษาหารือกับนิสิต เรียนบางเวลา วน ๆ ไปได้ เข้าใจถึงความ เป็นจริงของสภาวะที่ตนประสบอยู่ เพื่อจะได้ยอมรับอย่างมีเหตุผลและพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพของนิสิต เรียนบางเวลาได้ ซึ่งมีผลต่อสุขภาพจิตของตนด้วย

2. คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละแผนกวิชา อาจนำผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวลทางการศึกษากับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนมาพิจารณาให้โอกาสกับผู้ที่ไม่สามารถมาเรียนเต็มเวลา เข้ามาศึกษาต่อในชั้นสูงสุดนี้มากขึ้น ซึ่งมีผลทางอ้อมสองประการ คือ นิสิตได้มีโอกาสถ่ายทอดความรู้ตลอดจนวิธีการสอนใหม่ที่ตนได้รับเข้าสู่ชั้นเรียนของตนทันที และเป็นการประหยัดกำลังคนโดยที่ทางโรงเรียนไม่ขาดครู แม้จะมาศึกษาต่อ